

Γιατί κατεδαφίστηκε από τους Τούρκους η Μονή της Παναγίας της Αυγασίδας;

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Το καθολικό της μονής της Παναγίας της Αυγασίδας από ανατολικά (φωτό Τμήμα Αρχαιοτήτων)

του Δρος Ανδρέα Φούλια Θεολόγου-Βυζαντινολόγου

Στη μνήμη όλων των θυμάτων της βαρβαρότητας και του φανατισμού

Η μονή της Παναγίας της Αυγασίδας (μνημείο Β΄ πίνακα στον κατάλογο του Τμήματος Αρχαιοτήτων της Κυπριακής Δημοκρατίας), βρίσκεται 15χμ. βορειοδυτικά της πόλης της Αμμοχώστου πλησίον των χωριών Περιστερωνοπηγή, Σανταλάρης, Μάραθα, Αλόα, και Μηλιά (εικ. 1). Η μονή αποτελείτο από το καθολικό, δηλαδή τον κεντρικό ναό (νότιο κλίτος 12ος αιώνας, βόρειο κλίτος 15ος αιώνας) και από δυο παρακείμενα μοναστηριακά κτίσματα, ένα βόρεια (15ος αιώνας) και ένα άλλο ανατολικά (18ος αιώνας). Ο σημαντικός από κάθε άποψη δίκλιτος μεσαιωνικός ναός έχει εδώ και χρόνια εξαφανιστεί από προσώπου γης, μετά την εκθεμελίωση και ολοκληρωτική καταστροφή του από τους Τούρκους (εικ. 2). Αποτελούσε πάντοτε ένα τεράστιο και σχεδόν αναπάντητο ερώτημα, γιατί οι Τούρκοι κατεδάφισαν με τόσο μένος έναν ωραίο ναό, με αξιόλογες τοιχογραφίες του 15ου αιώνα, που αν μη τι άλλο έδινε αξία και χάρη στην γύρω αγροτική περιοχή και στον απέραντο κάμπο της Μεσαορίας. Στο κείμενο αυτό θα

προσπαθήσουμε να απαντήσουμε πότε και γιατί οι Τούρκοι προέβησαν στην ακραία αυτή πράξη βαρβαρότητας, που αποτελεί ίσως την πιο ηχηρή περίπτωση κατεδάφισης χριστιανικού ναού στα κατεχόμενα εδάφη της Κύπρου.

Η πρώτη γραπτή αναφορά για το ναό γίνεται σε ιταλική περιγραφή της Κύπρου του τέλους του 15ου αιώνα. Η περιγραφή αυτή αντιγράφηκε από τον Φραγκίσκο Βουστρώνιο το 1533, όπως και σε Βενετικά χειρόγραφα του 1565 (ονομάζεται ως *Nostra Dona de Eugachida*). Πρώτος μελετητής του μνημείου ήταν ο γάλλος αρχιτέκτονας Camille Enlart, ο οποίος επισκέφθηκε την Κύπρο στα τέλη του 19ου αιώνα και χρονολόγησε το καθολικό του μοναστηριού στον 15ο αιώνα. Όπως είχαν δείξει όμως νεώτερες έρευνες, προ του 1974, η ανατολική πλευρά του νοτίου κλίτους αναγόταν στον 12ο αιώνα και αποτελούσε μέρος ενός μονόχωρου συνεπτυγμένου σταυροειδούς με τρούλλο ναού με ημικυκλικά τόξα και καμάρες. Στα χρόνια της Λατινοκρατίας και συγκεκριμένα κατά τον 14ο ή 15ο αιώνα έγιναν ριζικές αλλαγές: προστέθηκε το βόρειο κλίτος, αφού πρώτα κατεδαφίστηκε ο βόρειος τοίχος του μεσοβυζαντινού ναού. Το βόρειο κλίτος έφερε έντονα δυτικά στοιχεία, όπως η κάλυψη της στέγης με δύο σταυροθόλια και δυο γοτθικά τόξα, που διαχώριζαν τα δυο κλίτη. Είναι πιθανόν

Άποψη των μοναστικών εγκαταστάσεων του 15ου αι. Σε πρώτο πλάνο δεξιά διακρίνονται ίχνη από το πάτωμα του εκθεμελιωμένου καθολικού της

το βόρειο κλίτος να χρησίμευε για παράλληλη λατρευτική χρήση από τους Ρωμαιοκαθολικούς, όπως συνέβαινε άλλωστε και σε άλλους ναούς της Κύπρου κατά την περίοδο αυτή.

Στο καθολικό της μονής σώζονταν αποσπασματικά σημαντικές τοιχογραφίες, οι οποίες δυστυχώς όπως διαπιστώνεται από την πρόσφατη έρευνά μας πιθανότατα καταστράφηκαν ολοσχερώς μετά τη βάρβαρη κατεδάφιση του μνημείου. Στον τρούλλο, που κάλυπτε το νότιο κλίτος σωζόταν μέσα σε κυκλική ίριδα ο εξαιρετικής τέχνης στηθαίος Παντοκράτορας του 15ου αιώνα , που περιβαλλόταν από δυο ζώνες, η πρώτη με την Ετοιμασία του Θρόνου και τη Δέηση με χορούς Αγγέλων και η δεύτερη πιο χαμηλά όπου απεικονίζονταν ένθρονοι απόστολοι.

Απόψη του τρούλου με τον Παντοκράτορα Χριστό (15ος αι.) και ο Σταυρός των Λυπηρών (18ος αι.) Φωτο τμήμα αρχαιοτήτων Εικο.4

Στο ναό σώζονταν επίσης αξιόλογες φορητές εικόνες: σε μισοκατεστραμμένη εικόνα του 14ου ή 15ου αιώνα, που βρισκόταν στο Ιερό Βήμα εικονιζόταν το θέμα Άνωθεν οι Προφήτες με την Παναγία στο κέντρο. Πριν την εισβολή των Τούρκων το 1974, η εικόνα του 16ου αιώνα από το εικονοστάσιο του βορείου κλίτους με την Θεοτόκο Γλυκοφιλούσα, μεταφέρθηκε στη Λευκωσία για συντήρηση και έτσι σώθηκε και βρίσκεται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄. Το ίδιο ευτυχώς συνέβηκε και με εικόνα του Χριστού από το βόρειο κλίτος, που χρονολογείται με επιγραφή στα 1729 επί αρχιεπισκόπου Σιλβέστρου. Εκτός από τις δυο εικόνες, που σώθηκαν στη Λευκωσία, όλες οι άλλες αγνοούνται, όπως και η εικόνα του 18ου αιώνα με την Παναγία την Αυγασίδα

Στο ναό σώζονταν τεμάχια επιτάφιας πλάκας με αναγεννησιακά χαρακτηριστικά, η οποία εκτός από τη λαξευτή φιγούρα άνδρα με δυτικότροπη ενδυμασία (εικ. 5) έφερε και αποσπασματική ελληνική επιγραφή, από την οποία αναγνώσιμη ήταν μόνο η χρονολογία Σεπτέμβριος 1482 σύμφωνα με τον Enlart. Με μεγάλη έκπληξη διαπιστώσαμε ότι τα τεμάχια της επιτάφιας πλάκας, όπως και άλλα γλυπτά αρχιτεκτονικά μέλη της μονής, βρίσκονται πεταμένα σε τρία ή τέσσερα τουλάχιστον κομμάτια μέσα σε δυο από τα κελιά, τα οποία σήμερα χρησιμεύουν ως μάντρες προβάτων. Στη σύντομη και βιαστική επίσκεψή μας στη μονή και στην στρατοκρατούμενη περιοχή, είδαμε και φωτογραφίσαμε επίσης μian ακόσμητη (στη μια πλευρά τουλάχιστον) επιτάφια πλάκα, μια λίθινη πιθανόν πλάκα αγίας Τράπεζα καθώς και κιονόκρανα

Η χαμένη εικόνα της Παναγίας της Αυγασίδας Φωτο τμήμα αρχαιοτήτων

Το 1968 το Τμήμα Αρχαιοτήτων της Δημοκρατίας ανέλαβε τη στερέωση και επισκευή των δυο παρακείμενων μοναστηριακών κτισμάτων, που βρίσκονταν σε κακή κατάσταση, παραμένοντας έτσι μοναδικοί μάρτυρες του παλιού μοναστηριακού συμπλέγματος. Εντυπωσιακό και σχετικά διατηρημένο, ένεκα της συντήρησης που έτυχε το 1968, παραμένει ακόμα και σήμερα το σε σχήμα Γ βόρεια ευρισκόμενο μοναστηριακό κτίσμα με τις τοξωτές καμάρες (εικ. 2). Λευκοί μαρμάρινοι κίονες που στηρίζουν τα τόξα του είναι παλαιοχριστιανικοί και φέρουν κιονόκρανα ίδιας εποχής

, αλλά και ένα ωραίο γοτθικό με περίτεχνα διακοσμητικά μοτίβα, το οποίο μάλιστα είχε σχεδιάσει και ο Enlart στο τέλος του 19ου αιώνα. Το υλικό αυτό πιθανότατα

μεταφέρθηκε κατά τον 15ο αιώνα από πλησιόχωρους αρχαιολογικούς χώρους, όπως της αρχαίας Σαλαμίνας.

Αξίζει ακόμα να σημειώσουμε ότι η μονή της Παναγίας της Αυγασίδας ήταν ο αγαπημένος ιερός χώρος ενός σύγχρονου ασκητή, του Παππού Χατζηφλουρέντζου από την Μηλιά Αμμοχώστου, ο οποίος και κοιμήθηκε μέσα στο καθολικό της μονής στις 10 Οκτωβρίου 1969, αφού προφήτεψε τα δεινά που επρόκειτο να βρουν τον τόπο μας.

Για να μπορέσουμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα που θέσαμε αρχικά, αλλά και για να διασταυρώσουμε τις διάφορες πληροφορίες που λάβαμε, συναντήσαμε ελληνοκύπριους πρόσφυγες από την περιοχή, αλλά και τουρκοκύπριους από τα γύρω χωριά, καθώς και πρώην «υπηρεσιακούς» παράγοντες σε Λευκωσία και Αμμόχωστο, οι οποίοι γνώριζαν την ιστορία της κατεδάφισης της μονής της

Παναγίας της Αυγασίδας. Χωρίς να ισχυριζόμαστε ότι φτάσαμε στην πλήρη διαλεύκανση της τραγικής αυτής υπόθεσης θα μπορούσαμε με σχετική βεβαιότητα πλέον να καταγράψουμε τα εξής: Μέχρι σήμερα γνωρίζαμε, λανθασμένα, ότι η μονή καταστράφηκε γύρω στο 1989-1990. Τότε προφανώς φαίνεται να είχαν φτάσει σε μας οι πρώτες ασφαλείς πληροφορίες για την εκθεμελίωση του μνημείου. Αυτό που συνάγεται ασφαλώς από την έρευνά μας είναι ότι η μονή της Αυγασίδας κατεδαφίστηκε με διαταγή του τούρκου στρατιωτικού διοικητή της περιοχής, σχεδόν αμέσως μετά την κατάληψη της περιοχής από τα τουρκικά στρατεύματα το 1974. Στην απόφαση αυτή οδηγήθηκε για να εκδικηθεί το γνωστό πλέον και φρικιαστικό έγκλημα σφαγιασμού 106 αθώων τουρκοκύπριων γυναικόπαιδων από τα χωριά Σανταλάρης, Αλόα και Μάραθα, από Περιστερωνοπηγιώτες μέλη της ΕΟΚΑ Β΄, στις 14 Αυγούστου 1974, ημέρα έναρξης της δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής και λίγες ώρες πριν την κατάληψη της περιοχής. Το απίστευτης αγριότητας μαζικό φονικό βρήκε βεβαίως μιμητές και στην τούρκικη πλευρά, δολοφονώντας στις αμέσως επόμενες ώρες και μέρες 83 αθώους Ασσιώτες. Ο φαύλος κύκλος της βίας δεν έχει ούτε αρχή ούτε τέλος. Μέχρι σήμερα και για τους ίδιους λόγους αντεκδίκησης, οι Τούρκοι κάτοικοι της Περιστερωνοπηγής αρνούνται πεισματικά καθαρισμό ή ευπρεπισμό του νέου ναού του Αγίου Αναστασίου στο χωριό, που παραμένει ουσιαστικά ένας ανοικτός στάβλος και αποχωρητήριο. Πάντως πριν λίγες μόλις μέρες, ο παλιός ναός του Αγίου Αναστασίου, όπου και ο τάφος του, καθαρίστηκε και τοποθετήθηκαν πόρτες και παράθυρα.

Η γνώση ολόκληρης της αλήθειας, η αποδοχή και επίγνωση από όλους, της ανατριχιαστικής και προσβλητικής για τον άνθρωπο κάποτε ιστορίας μας, είναι στοιχεία απαραίτητα που θα πρέπει να αποτελέσουν το θεμέλιο για την όποια πιθανή διευθέτηση του Κυπριακού. Διάφοροι επιτήδριοι

επωφελούνται εδώ και σαράντα χρόνια από την διαιώνιση του προβλήματος και στις δυο πλευρές της μοιρασμένης και βαθιά πληγωμένης μας πατρίδας. Αυτοί όμως που αψηφούν την εξόχως μελλοντολογική διάσταση της ιστορίας και την αλήθεια νομοτελειακά χάνονται.

Μεσαιωνικό κιονόκρανο (φωτό Α. Φούλιας)

Παλαιοχριστιανικός πέσσιςκος και κιονόκρανο (φωτό Α. Φούλιας)

Παλαιοχριστιανικό κιονόκρανο (φωτό Α. Φούλιας)

Διάφορα αρχιτεκτονικά μέλη από τη μονή (φωτό Α. Φούλιας)

Πηγή: churchofcyprus.org.cy